

Cenk Kıral:
“Bir Zamanlar Batıda filminin çekildiği
Almeria adlı kasabaya gitmek benim
için hacca gitmenin sinema versiyonu
gibiydi.”

22 Mart 2005 tarihinde Mithat Alam Film Merkezi'nin konuğu olan Cenk Kıral, seçmiş olduğu Sergio Leone'nin Bir Zamanlar Batıda (Once Upon A Time In The West, 1969) adlı filmiyle, spaghetti western türüyle ilgili birikimini ve görüşlerini sinema severlerle paylaştı.

Cenk Kıral: Sinemaya ilgim çocukluğumda başladı. 4-5 yaşlarımda, o zaman gösterilen filmlerden aklımda kalan bir kaç imajdan bir tanesi western filmlerine aitti. Babam eve 45'lik plaklardan alırdı. Plakların bir tanesinde spaghetti western filmi olan *Sabata* (Yön: Gianfranco Parolini, 1969)'nın müzikleri vardı; hep onu dinlerdik.

Çocukluğumda, filmde kimin oynadığını öğrenmek saplantı haline gelmişti. Bir gün annem filmdeki oyuncunun Lee Van Cleef olduğunu söyledi. Ben de bütün ortaokul yıllarım boyunca Lee Van Cleef denen adamı bulmaya çalıştım. 1977-1978 yıllarında, Türkiye'de video çılgınlığı henüz başlamamıştı. Sonra Lee Van Cleef'in filmlerini buldum. Baktım ki ne kadar film izlersem izleyeyim dönüp dolaşıp bir kaç tanesine geri dönüyorum; hep onlar aklımda kalıyor, hepsi de aynı tür. O zamanlar ne türden habirim var ne de sinema derinliği üzerine bir bilgim var; tamamen çocuksu bir fanatik merak. Bir gün, Lee Van Cleef tutkunu olduğumu bilen bir arkadaşım telefon etti ve iş-

tanbul Film Festivali dolayısıyla Osmanbey'deki Gazi Sineması'nın fuayesinde bir kitap reyonu açıldığını ve spaghetti-westernler hakkında bir kitap olduğunu söyledi. Gider gitmez kitabı buldum, kapağını kaldırdım ve Lee Van Cleef'in *For A Few Dollars More'daki* (Bir Kaç Dolar İçin, 1965) imajını gördüm; "Harika. Tam benlik!" dedim.

Resimlerle gelişen bir merakım vardı. Kitabın adı Sergio Leone: *Something To Do With Death*, yazarı Royal College of Arts-Londra'nın rektörü Christopher Frayling'di. Frayling, üst düzey bir profesör fakat konuya tamamen çocuksu bir merakla yaklaşmış. Kitabı tam olarak anlamadım, hazmedemedim ama böyle bir film daha varmış şöyle bir film daha varmış derken aslında seyrettiğim ve hoşuma giden filmlerin Sergio Leone filmleri olduğunu anladım. Lee Van Cleef'e olan merakım bir anda Sergio Leone'ye odaklandı. O zamana kadar sadece *For A Few Dollars More'u* seyretmiştim. Sonra *İyi, Kötü ve Çirkin'i* (*The Good, The Bad And The Ugly*, 1966) bulduk. Hayatımızın buluşuydu! Ama tamamen merak. Herhangi bir sinema sanatı derinliği ile ilgili değil. Sergio Leone ve Ennio Morricone ile tanışılıyorsunuz, Lee Van Cleef büyük bir ikon haline geliyor. Sonra Leone'nin aslında bir filmi daha olduğunu öğrendim. İnternet olmadığı için elinize geçen dokümanlardan görerek buluyorsunuz ve *Bir Zamanlar Batıda* (*Once Upon A Time in The West*, 1984) adlı filmini bulduk. Seyrettiğimizde bizi çok aşan bir şeyle karşılaştığımızı anlamıştık. Öğrenci fanatikliğiyle seyrettiğimiz filmlerin çok üzerindeydi. Muhteşem imajlar, şahane bir olay örgüsü vardı. Sonra video dünyası epey yaygınlaştı. Yurtdışına gelip gitmeler başladı. Yurt dışından White Screen'ler bulundu. Artık filmleri 100. kez izledikten sonra "tamam artık bunları biliyoruz" derken işim nedeniyle İspanya'ya gitme durumunda kaldım. Barcelona'da bir toplantı vardı ve okuduğum kitaplardan izlediğim western filmlerin İspanya'da çekildiğini biliyordum. Filmlerin çekildiği mekânların görülebileceğini öğrendik. Eşimle beraber İspanya'nın güneydoğusunda bulunan Almeria adlı kasabada filmin geçtiği mekânları bulduk. Eşim beni pek anlayamıyordu ama be-

nim için -pek doğru bir benzetme olmayabilir ama- hacca gitmenin sinema versiyonu gibiydi. Döndükten sonra bu anıları yazmayı düşündüm. O sırada Sergio Leone web sitesi kuruluyordu; dünyada ilk defa bir sinema yönetmeninin üzerine yapılan bir siteydi. Onu oluştururken elimde bayağı bir malzeme birikti, o yüzden, ben de yazmaya başladım. Arada bir Radikal'e gönderdim. 25. Kare, Radikal'deki yazımı görmüş. Onlar için de bir şeyler yazmamı istediler. İnternette öğrendim ki dünyada benim gibi -hatta daha fanatik- meraklıları varmış. Geçen sene dünyada 20-25 tane spaghetti-westerni ve Leone fanatiği topladık ve yine güneydoğudaki Almeria yakınındaki bir köyde topladık. Köy, *For a Few Dollars More*'un sonundaki düello sahnesinin çekildiği köydü. O köyde kendi westernimizi çektik; bu fanatizm böyle gitti. Bu filmi seçtim çünkü western konusunda görebileceğiniz olayın son noktasıdır. Birçok sinema yönetmeninin de kabul ettiği üzere sinemayla westernin varabileceği en uç nokta olarak görebilirsiniz bu filmi.

Sergio Leone 1964 yılında *Yojimbo* (*The Bodyguard*, Yön: Akira Kurosawa, 1961)'dan esinlenen bir filmle başladı: *A Fistful of Dollars* (*Bir Avuç Dolar İçin*). 1965 yılında *For A Few Dollars More*'u yaptı. Biraz daha gelişmiş, biraz daha imkânları rahatlamış bir film. Bence action-macera western konusunda en güzel filmlerden birisidir. Ondan sonra daha epik bir noktaya çıkıp *İyi Kötü ve Çirkin*'i yaptı, bu filmle Sergio Leone spaghetti western işini bitirmişti *Bir Zamanlar Amerika*'da (*Once Upon A Time in America*, 1968) filminin senaryosunun temelini oluşturan *The Hoods* (Yazar: Harry Grey) adlı kitabın haklarını almak için uğraşıyordu. Aslında Sergio Leone'nin aklında bu filme başlamadan önce *Bir Zamanlar Amerika*'da yı yapmak vardı, dolar serisinden tadı damağında kalan Amerikalılar "Sen bize bir tane daha western yap, sonra biz sana o filmi yaptırırız" dediler ve bu film öyle başladı. Fakat Leone spaghetti western türünden ayrılmıştı; o genre onun için bitmişti, bunu belgelemek için de bambaşka bir film yapmak istedi. Seyredeceğiniz film sinema açısından çok orijinal ve seçkin bir

yapım, hem de Leone'nin western konusunda ulaştığı son nokta.

Film hakkında bir kaç notum var; seyrederken yardımcı olması için not aldım, size söyleyeyim; Leone 1929 Roma doğumlu. Sinemacı bir aileden geliyor. Hukuk okurken babasının mesleğine daha fazla ilgi duyuyor. Mario Bonnard ve Vittorio De Sica gibi yönetmenlerin yanında çıraklığını geçirdikten sonra, Amerikalıların İtalya'ya geldiği 1950'lerdeki sanal epik dedikleri, tarihi, mitolojik filmlerle anlatma, girişini yapıyor. 1961 yapımı *The Colossus of Rhodes* diye bir filmi vardır. Sonra western yapmaya kalkıyor. *A Fistful of Dollars* denen film başka bir spaghetti western filminin artıklarıyla, bütün filmin toplam bütçesinin 250 bin dolara mal olduğu bir ortamda yapılıyor. Bugün Türkiye'de kötü bir film çekseniz, bütçesi bunu aşar. Amerika'dan büyük bir buluş diye Clint Eastwood'u getiriyor. Sergio Leone'nin geçmişine baktığınızda; Mussolini döneminin dünyasında hayat değerlerini oluşturmuş birisi. Mussolini'nin faşist baskı döneminde, Leone'nin babası İtalya'da yönetmenler birliğinin başında. Ama yasaklanıyor. Leone de, bu hayattan kurtuluşunu Amerikalıların gelip kurtarması diye görüyor. Fakat karşılaştığı Amerikalılar standart Amerikan jandarmaları, hayalinde canlandırdığı mitolojik tipler değil. Dolayısıyla Leone Amerika olayına kendi şüphesi ve Avrupalı bakış açısıyla bakıyor. 1964 yılında bu filmi yaptığında dünyada 10-15 spaghetti western filmi ya var ya yok. O günlerden spaghetti western türünün bitişine kadar toplam 600'e yakın spaghetti-western çekiliyor. Leone western alanında müthiş bir etki yaratıyor. Leone sinemadaki görsel değerlerin altını çizen bir yönetmen. Hayatını ölümle ilgili bir şeylerin Amerika'da geçen versiyonuna adanmış birisi. Bu söz özellikle söyledim çünkü çıkan biyografisinde de ismi *Something to Do With Death* diye geçiyor. Amerika'da geçen ölümle ilgili bir şeyler üzerine bütün kariyerini adanmış ve bence Amerikalılar tarafından en az anlaşılan yönetmen. Sadece 7 film yaptı ve *Bir Zamanlar Amerika'da* nın hazırlık aşaması 16 yıl sürdü. Müziği 7 yıl önceden tasarlandı. Dolayısıyla takıntı-

lı şekilde detaylara ilgi duyan birisi. İtalya-İspanya ortak yapımı filmler için kullanılan 'spagetti-western' tanımı, bir İngiliz film eleştirmeni tarafından ortaya atılan bir terim. Fakat Leone bu tanımlamaya çok bozuluyor, çünkü spaghetti-western aşağılayıcı bir terim olarak kullanılıyor; Amerika'yla alakası bile yok anlamında. 500 küsur filmi incelediğinizde o terimin yakıştığı filmler vardır. Ama Leone filmlerinin Batı Amerika'yı ne kadar yansıttığını sorarsanız, bazı Amerikan filmlerinden -Howard Hawks'tan John Ford'a kadar uzanan bir zinciri ele alabilirsiniz- daha Amerikalı diyebiliriz. Hiçbir zaman hakiki Amerikan westernini sevemedim. O filmler Amerikan toplumunu yüceltmeye yönelik, folklorik filmler gibi. Halbuki Leone saplantıları olmadan, objektif bir bakış açısıyla, hatta objektifin ötesinde biraz da kötümser bir bakış açısıyla giridi.

Bir Zamanlar Batıda filminin senaristiyle tanıştım ve söyleşiler yaptım. Leone'nin başka senaristleri, özellikle Luciano Vincenzoni ve bu filmin İngilizce senaryosunu yazan Mickey Knox ile konuştuk. Göreceğiniz filmde detaylara çok önem verildi. Amerikan Sivil Savaşı'ndaki bütün fotoğraflar incelendi. Washington ve New York'taki kütüphaneler tarandı. Dolayısıyla bu filmler Amerikan westernlerinden daha doğru şekilde Amerika'yı anlatır. Filmin içerisinde bir kaç sahnenin detayları üzerinde muhakkak durmanızı isterim. Filmin açılışında üç kişinin bir istasyonda bekleme sahnesi vardır ki *High Noon* filminden direkt alıntıdır ama bambaşka bir yorumla alıntıdır. Leone'nin soundtrack konusundaki partneri Ennio Morricone bütün filmlerine eşlik etti. Bu filmde aslında avangard bir deneyim var; filmin açılışında ilk on beş dakika aslında hiçbir müzik yok, sadece kapı gıcirtıları, tahta gıcirtıları var. Bunlar çok özel ve bilerek yapılmış şeyler. Tonino Delli Colli, dünyadaki en seçkin görüntü yönetmenlerinden bir tanesidir. İtalyanlar özellikle bu 'technicope' denilen prosesin İtalya'da özel bir versiyonunu geliştiriyorlar. 1960-1970'lerin kaliteli westernlerine dikkat ederseniz çok enteresan büyümlü bir dokusu vardır. Aynı yıllarda Amerika'da, 'panavision' teknolojisiyle çekilen filmlerde aynı sihirli his-

sedemezsiniz. Dolayısıyla görüntü teknolojisi de çok muhteşemdir.

Filmin son olarak söyleyebileceğim en güzel özelliği; Leone'nin Henry Fonda hastalığıdır. Leone daha ilk günden itibaren Henry Fonda'yı istiyordu. Eğer gücü yetip ona ulaşabilseydi, Clint Eastwood diye birisi olmayacaktı. Henry Fonda: Amerikan sinema değerleri içerisinde masmavi bebeksi gözleri ve o içten gülüşüyle Amerikan doğruluğunu, saflığını ve dürüstlüğü temsil eden bir imaj. Bu filmde Henry Fonda'nın filme girdiği ilk sahne, özellikle Amerikan seyircisi üzerinde çok büyük bir etki yaratmak için düşünülmüş. Hatta güzel bir anısı vardır; Henry Fonda bu filmi kabul edince sakal bıyık bırakıyor, kahverengi lens takıyor, ama Leone "Ben, o geleneksel Henry Fonda'yı istiyorum" diyor. Bu filmde o imajı çok başka şekilde kullanılıyor. Filmin toplam bütçesi yaklaşık 5 milyon dolar. Bir gün eğer imkânım el verir, bir yerlerden birisi bir bütçe çıkarırsa, *Bir Zamanlar Doğuda* diye bir film yapmak istiyorum. Ama tamamen Leone özentisi olacak. Bir gün Ennio Morricone'nin Türkiye'ye gelmesini çok isterim. Benim şartlarımda çok zor ama birilerini tetiklemeye çalışıyorum. Atilla Dorsay'la bir söyleşi düzenlerken 'İsminizin altına ne yazalım?' diye sormuşlardı, "Leone Uzmanı, yazın" dedim. Spaghetti western çok geniş bir terim ve bütün spaghetti western temasına hakim olmak çok zor. Beni bir Leone uzmanı olarak görebilirsiniz. İmkanlarım müsait olursa bir Leone kitabı çıkarmayı düşünüyorum. Türkçe ve İngilizce yazmayı düşünüyorum, ilgi göreceğini düşünüyorum. Leone bugünkü modern film yapımcılarının, yönetmenlerinin pek çoğunun -buna Steven Spielberg'i, Martin Scorsese'yi katın- çok ciddi esin kaynağıdır. Günümüzdeki modern anti-hero kavramının yaratıcısıdır. Hatta vahşetin estetiği üzerine bir film yapımcısı derler. Sam Peckinpah¹'da Leone'den ciddi olarak esinlenmiştir. Aralarındaki fark:

---

¹ Sam Peckinpah, *The Wild Bunch* (1969), *Straw Dogs* (1971) ve *The Getaway* (1972) filmlerinin yönetmenidir.

Leone ölümünden önceki anla ilgilenir - yaşamla ölüm arasındaki o ince çizgiyi bakışlarla ve müziklerle uzattıkça uzatır- Sam Peckinpah: Ölüm anını uzatır. Şöyle denir: “Eğer Leone bu filmleri yapmasaydı, Peckinpah o filmleri yapmaya cesaret edemezdi.” Çok erken, 60 yaşında öldü. Leningrad Kuşatması ile ilgili bir film çekiyordu, bitiremeden öldü. Dünya’da ilk defa Sovyetler Birliği’ni bir co-production’a ikna eden yönetmendir. Tek bir sayfa bile senaryo olmadan, sadece kafasındaki fikirle 100 milyon dolarlık bir filmin anlaşmasına onay almıştır. İmzasını atmaya gitmeden bir veya iki gün önce evinde kalp krizinden ölmüştür. Leone’den, Leonevari iki üç film daha olsaydı sinematik eğlence türümüz çok daha başka olurdu diye düşünüyorum.

Cenk Kıral Kimdir?

1966 yılında İstanbul’da doğan Kıral, Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü mezunudur. 1989 yılından beri Bilişim Sektöründe değişik pozisyonlarda çalışmaktadır. İnternet ortamında Sergio Leone cemaatinin ilk adımlarına katkıda bulunarak, bir film yönetmeni hakkında yapılan ilk kapsamlı sanal ortam çalışmasına katkıda bulundu. Leone ve filmleri üzerine yazmakta olduğu kitabı için Leone’nin en ünlü senaristleri, diyalog editörü ve aktörlerinden Eli Wallach ile söyleşiler düzenledi. Leone’nin resmi biyografisti Prof. Christopher Frayling ile beraber çalışarak ona çeşitli yönlerden destek oldu. Son olarak, dünya Leone cemaatinin önde gelen üyeleri ile beraber Mario Marsili’nin yönetmenliğini yaptığı *Bir Avuç Rüya* (per Un Pugno di Sogni) filmde rol aldı.